

ЗВІТ

про експедицію з історико-географічного краєзнавства

з активним способом пересування – пішохідний

туристичний похід І-ї категорії складності

Дослідження цікавих історичних та природних об'єктів на території і поблизу сіл Гірники та Броди

Здійснено по території Волинського Полісся

з 7 по 8 серпня 2017року

Керівник групи

вчитель математики

Дейнека Світлана Степанівна

2017

ЗМІСТ

1. Анотація……3
2. Довідкові відомості про маршрут…… ……. 4
3. Відомості про район експедиції…….9
4. Картографічний матеріал ……..……..11
5. Фотографії…….13
6. Опис краєзнавчої та дослідницької роботи……20
7. Підсумки, висновки, рекомендації …….27
8. Список літератури та джерел інформації …… . …29

Анотація

Головна мета експедиції «Дослідження цікавих історичних та природних об’єктів на території і поблизу сіл Гірники та Броди» - зацікавлення учнів історією своєї країни, культурою та традиціями українців, розширення світогляду, виховання почуття патріотизму та гордості за свою Батьківщину, розвитку пізнавальних інтересів та формування пізнавальної активності, виховання естетичної культури.

Ратнівські озера приваблюють і туристів, і бажаючих просто відпочити, порибалити чи позбирати гриби та ягоди. Тут розроблено багато цікавих туристичних маршрутів, розвивається зелений туризм. Саме тому маршрут дводенного походу, розроблений восьмикласниками Видраницької ЗОШ І-ІІІ ступеня, пролягає живописними куточками сіл Гірники та Броди.

ДОВІДКОВІ ВІДОМОСТІ ПРО МАРШРУТ, ЙОГО ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧУ СКЛАДОВУ

Завдання походу:

- розглянути та дослідити природні комплекси , розміщені по маршруту;
- ознайомитись з пам'ятками природи, об'єктами, які становлять інтерес для краєзнавчої роботи;
- дослідити походження топонімів - назв місцевих урочищ та інших географічних об'єктів;
- продовжувати формувати туристсько-краєзнавчі навички;
- виховувати любов і бережне ставлення до природи рідного краю;
- оздоровитись і відпочити.

Вид туризму, складність маршруту: пішохідний туристичний похід І-ї категорії складності

Нитка маршруту:

школа с. Видраниця ⟶ смт Ратне ⟶ с.Прохід ⟶ с.Гірники ⟶ оз. Радожич ⟶ с.Броди ⟶ оз.Чисте ⟶ школа с.Видраниця

Протяжність: 50 км

Тривалість: 2 дні

Час руху: 8 год 50 хв

Вік учасників: 14 років

Сезонність: літо, весна,осінь

Спосіб пересування: пішохідний та автомобільний, можливий варіант – велосипедний.

Цікаві екскурсійні об'єкти: Меморіал пам'яті жертв Голокосту на місці розстрілу євреїв неподалік села Прохід;

природні об'єкти: оз. Радожич, оз. Чисте, р. Прип'ять, р. Вижівка

Характер дороги: асфальтована, з біло- та чорнощебеневим покриттям, ґрунтова, покращена ґрунтова, лісова, стежки

Зв'язок на маршруті: мобільний

ГРАФІК РУХУ НАМАРШРУТІ

День в дорозі	Дата	Ділянка маршруту (початковий та кінцевий пункти ділянки)	Пройдений шлях(км)	Чистий ходовий час (годин, хвилин)	Природні та штучні перешкоди, небезпечні ділянки	Опис місця ночівлі
Перший день	07.08. 2017	Школа с. Видраниця – Козацька гора	3 км	40 хв	Грунтова дорога	На ночівлю зупинились на березі озера Чисте; територія -облаштована, є місця для вогнища, ями для сміття, туалети, прісна вода і дрова
		Козацька гора – смт Ратне	5 км	25 хв	Асфальтована дорога (велика к-сть машин)	
		смт Ратне – с.Прохід	2 км	15 хв		
		с.Прохід – Меморіал – с.Прохід	2 км	15 хв	Дорога грунтова	
		с.Прохід – с. Гірники	6 км	1 год 20 хв	Дорога з білощебеневим покриттям, в	
		с. Гірники – оз. Радожич	2км	20 хв	поганому стані, тільки по території сіл – з	
		оз.Радожич – с. Броди	5 км	40 хв	чорнощебеневим покриттям.Суттєві	
Другий день	08.08. 2017	с.Броди – с.Видраниця	23 км	30хв	перешкоди відсутні	

					(Повертаємось додому мікроавтобусом)	

СПИСОК УЧАСНИКІВ

№ п/п	Прізвище, ім’я, по батькові	Рік народ ж.	Обов’язки в групі	Місце роботи чи навчання	Домашня адреса

1.	Дейнека Світлана Степанівна	1972	керівник	вчитель НВК с.Видраниця	44152 Волинська область, Ратнівський р-н с. Видраниця
2.	Долінчук Світлана Іванівна	1975	зам. керівника	відділення зв'зку с.Видраниця	
3.	Лахтюк Лариса Миколаївна	1978	завгосп	завгосп, дитячий садок с.Видраниця	
4.	Лахтюк Анастасія Федорівна	2002	фотограф	НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-
5.	Лукашук Олександр	2003	відповід. за спорт	НВК с.	-//-
6.	Вікторович Єременко	2003	літописець	Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-
7.	Олександра Сергіївна	2003	топограф	НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-
8.	Долінчук Ольга Василівна	2003	кухар	НВК с.	-//-
9.	Бондарук Марина Ігорівна	2003	краєзнавець	Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-
10.	Шевчик Тарас Федорович	2003	хронômет-рист	НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-
11.	Хозей Андрій Іванович	2003	відпов. за щоденник	НВК с.	-//-
12.	Лук'янчук Олексій Андрійович	2003	ремонтник	Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-
13.	Лахтюк Дмитро Ігорович	2003	метеоролог	НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-
14.	Луцик Вікторія Павлівна Михальчук Назар Сергійович		костровий	НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл. НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл. НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл.	-//-

				НВК с. Видра-ниця, уч. 8 кл.	

ВІДОМОСТІ ПРО РАЙОН ЕКСПЕДИЦІЇ

1. Загальна географічна характеристика

Маршрут походу проходить по Західному Поліссю. В геологічному плані ця територія лежить на пд.- зх. від Ратнівського горсту та пн.- сх. від Ковельського виступу, в межах Волино-Подільської монокліматі (пд.- зх. окраїна Східно–Європейської платформи). Корінні породи в межах регіону повністю перекриті антропогеновими водно-льодовиковими піщаними і льодовиковими піщано–галечними відкладами. Це свідчить про те, що територія довгий час була дном древніх морів. Як наслідок – наявність торфу, кварцевих пісків, болотних залізних руд, глини.

Розвиток природи Полісся у четвертинному періоді проходив під безперервним впливом материкових зледенінь. Наприклад, із зледеніннями деякі вчені пов’язували утворення на Поліссі так званої холодної пустелі, сліди якої у вигляді піщаних дюн і барханів збереглися до сьогодення. І все ж таки більшість вчених особливості рельєфу Поліської низовини, в межах якої проходила нитка маршруту, приписували не стільки діяльності льодовика, скільки неотектонічним рухам окремих блоків земної кори та ерозійним процесам вітру, води, сонця. Підтвердженням цієї теорії є невисокі (30-50м) піщані горби, які місцеві жителі називають горами (Козацька гора). Вільна частина гори і грядових піднять виникла на місці колишніх знижень, у яких порівняно не дуже давно протікали древні річки чи знаходились невеликі болота. Саме ці осади, що утворилися на дні останніх і спостерігаються зараз на вершинах піднять.

Клімат – помірно-континентальний, тривалий безморозний період (до 200 днів), значні опади (620 мм в рік) перевищують випаровування. Зима –

м’яка. Середня температура січня – мінус $5,1^0$ С. Найтепліше в липні (максимальна температура $+39^0$ С). Сніг лежить від середини грудня до початку березня. Але сніговий покрив не постійний. На клімат Полісся відчутно впливають західні вітри з Атлантики.

Ґрунти – дерново-підзолисті, дернові, лучні, сірі лісові та болотно-торф’яні. Рослинний світ дуже багатий. Регіон знаходиться в зоні мішаних лісів. Тому, не дивлячись на розораність району, значну площу займають ліси (до 34 %). Головні лісоутворюючі породи: сосна звичайна, ялина європейська, дуб звичайний, липа європейська, граб звичайний, ліщина, жимолость пухнаста, калина і т.д. Ліси чергуються із заболоченими ділянками (переважно низинні болота), луками. Серед трав’янистої рослинності осоки і злаки (костер безостий, вівсяниця лучна, тимофіївка лучна, щучка дерниста і т. д.). Вони створюють зелений фон, на якому чітко проявляються інші рослини (смолка, жовтець їдкий, кульбаба, дзвіночки та інші). Зустрічається багато лікарських рослин (звіробій, купина лікарська, Іван-чай, подорожник, блекота, мати-й-мачуха і т. д.), рослин, занесених в Червону книгу України (любка дволиста, ведмежа цибуля і т. д.). Ліси багаті на гриби та ягоди.

Тваринний світ різноманітний. Водяться борсук, куниця, олень, козуля, горностай, ласка, вовк, заєць, лисиця; найпоширеніші птахи – пастушка, журавель, кулик, гуси, качки, лебеді, нирки, сова. На берегах річки Прип'ять зустрічаються бобри, ондатри, а інколи навіть видри та норки. Деякі з тварин рідкісні, занесені до Червоної книги: кіт лісовий, видра річкова, лелека чорний, кутора мала, тхір, пугач, ропуха очеретяна .

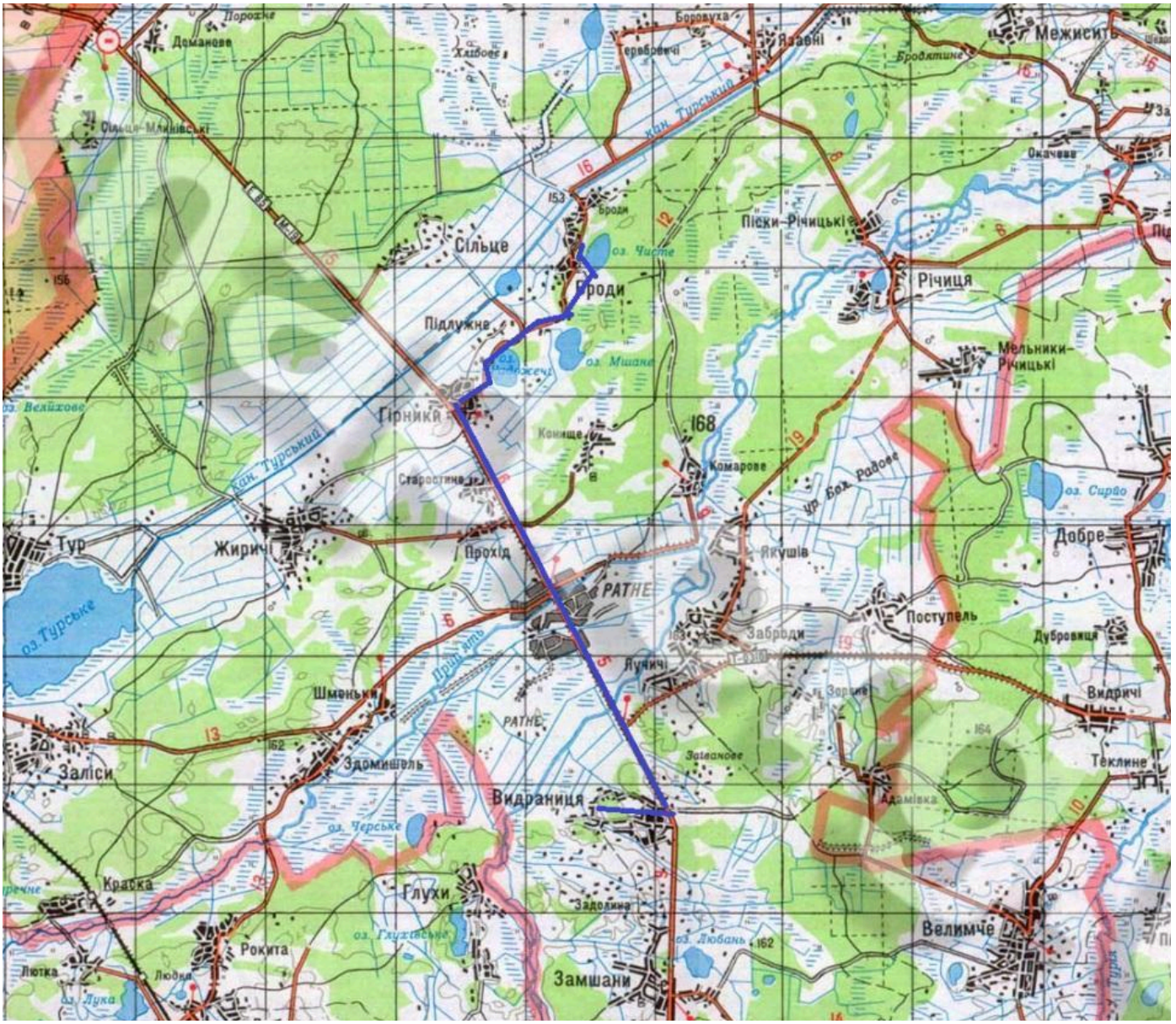
2. Туристська характеристика

Освоєність району непогана. Тут проходять пішоходні маршрути І категорії складності. Розвитку велосипедного туризму перешкоджає характер і стан доріг. Сполучення із смт Ратне, м. Ковелем налагоджене. Автобуси та маршрутки ходять регулярно, двічі на день.

3. Пізнавальна цінність

В районі походу є меморіал пам’яті жертвам Голокосту. Цікавими природніми об’єктами є гідрологічний заказник озеро «Радожич» — с. Гірники, площею 109,7 га і ще один гідрологічний заказник озеро «Чисте» — с. Броди, площею 97, га.

КАРТОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ

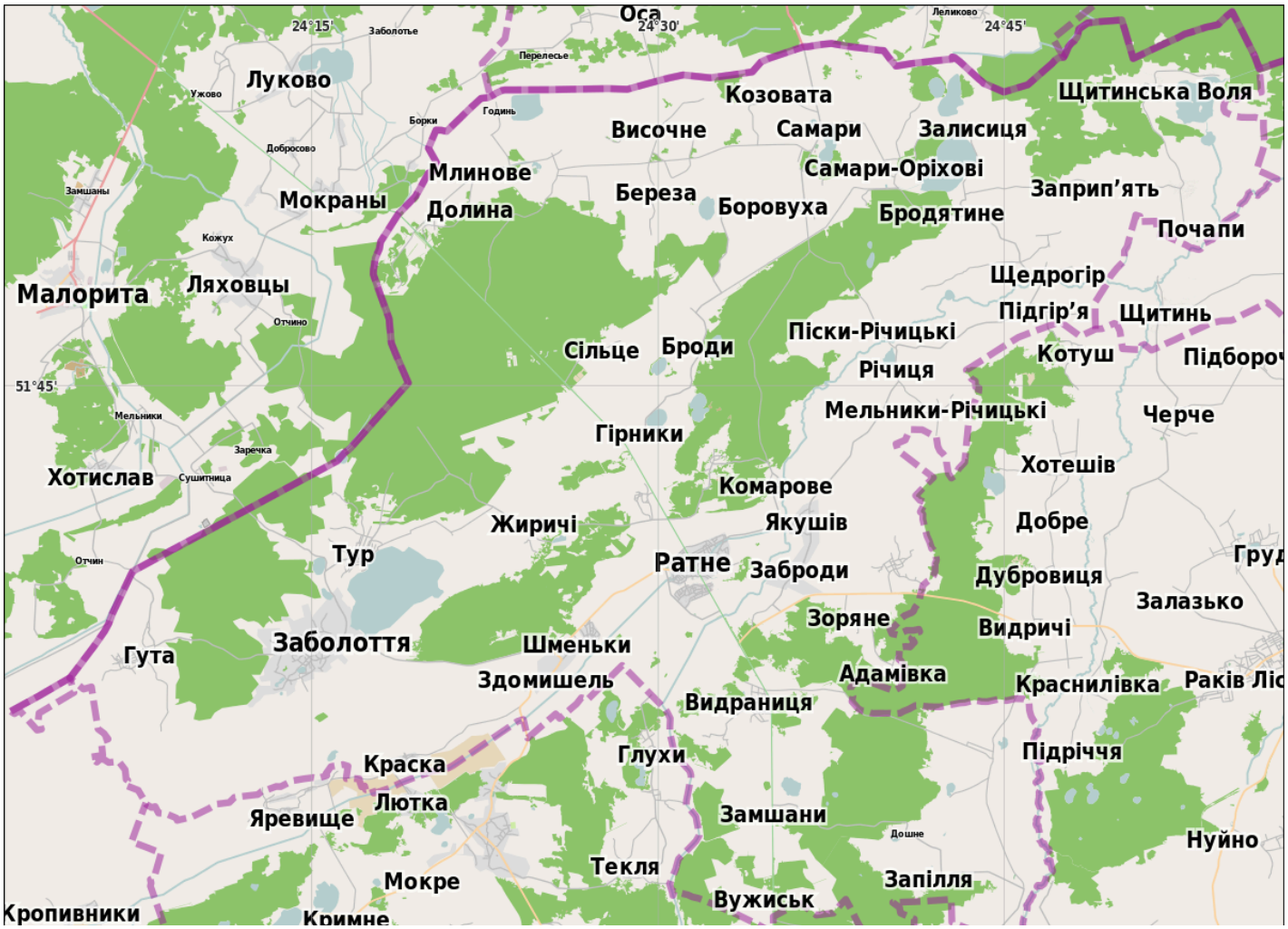

Робоча карта походу

Умовні позначення **Масштаб**

- місце ночівлі 1 : 200000

- рух групи

Оглядова карта

Масштаб 1 : 200000

ФОТОЗВІТ

Фото 1. Дорога манить вперед

Фото 3. Тут покоїться близько 1300 євреїв

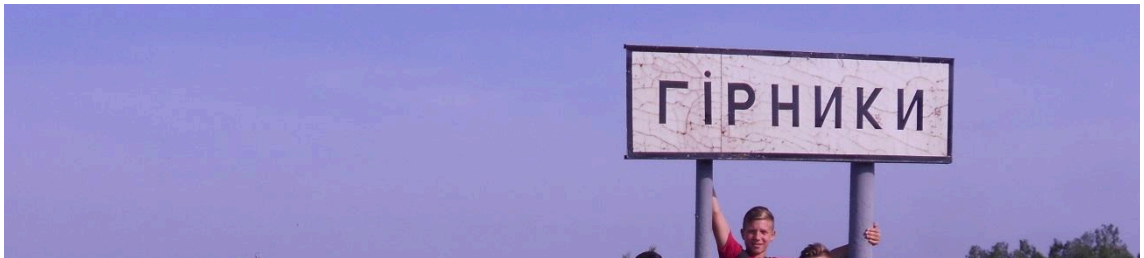

Фото 4. Тримаємо курс на Гірники

Фото 5. Водичка в Радожичі і настрій в туристів – чудові!

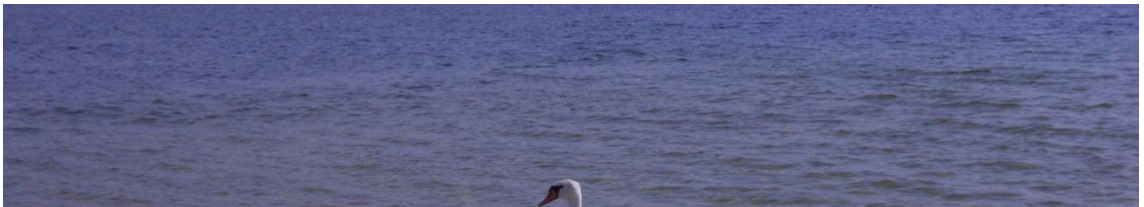

Фото 6. Лебеді майже свійські

Фото 7. Бродівські «граффіті»

Фото 8. "Господарську» палатку впізнати просто

Фото 9. Чергові кухарі виконують замовлення – український борщ

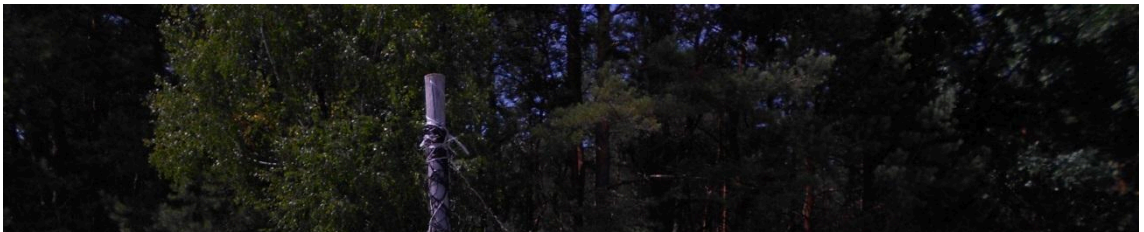

Фото 10. Одне із завдань експедиції – оздоровитися

Фото 11. Досліджуємо озеро Чисте

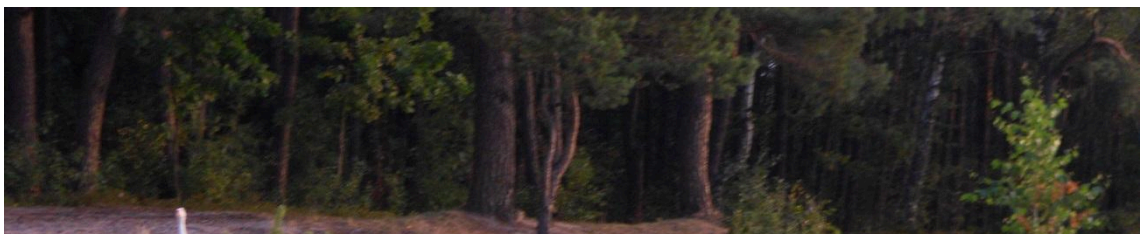

Фото 12. На березі господарюють свійські птахи

Фото 14. Втеча від неймовірної спеки

Фото 15 Ця подорож запам’ятається надовго

ОПИС КРАЄЗНАВЧО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Людина змалечку цінує природу, яка її оточує. Волинь була, є і буде залишатись у серці кожного з нас найпрекраснішою землею, наймилішим куточком на землі. Тут виросли наші батьки, діди та прадіди. На ній будуть зростати наші діти, онуки. І саме від нас залежить наскільки комфортно будуть себе почувати наші наступники. Що ми залишимо по собі? Тому основними завданнями екпедиції є: ознайомлення з пам’ятками природи, об’єктами, які становлять інтерес для краєзнавчої роботи.

Трагічна пам’ятка історії - Меморіал біля с.Прохід

Першим важливм пунктом нашої подорожі був Меморіал пам’яті жертв Голокосту, що знаходиться поблизу с.Прохід. Тут покоїться близько 1300 євреїв. (див. фото 2,3)

Уже декілька років в Україні триває міжнародний освітній та меморіальний проект «Захист та меморалізація місць масових поховань євреїв України періоду Другої світової війни».

Відповідно до програми облаштування місць масового розстрілу євреїв під час Другої світової війни в місця пам’яті Берлінський офіс Американського єврейського ко-мітету проводить локалізацію місць масових поховань. З 2012 року окремі жителі нашого району беруть участь у проекті, а з березня 2014 року розпочалося будівництво меморіалу неподалік села Прохід. Ще у чотирьох західноукраїнських населених пунктах Рава-Руська, Кисилин, Острожець та Бахів споруджено меморіали.

Вперше євреї в Ратному згадуються в офіційних джерелах 1516 року. До Другої світової війни в містечку жило 450 єврейських сімей — три тисячі душ. З перших днів окупації Ратного нацисти розпочали репресії проти місцевих євреїв. Було створене, обнесене високою огорожею із колючим дротом, ґетто, куди звозили євреїв із навколишніх сіл і Ратного.

Однак кінцевою метою окупантів було знищення євреїв. Розстріли окремих груп були у червні і жовтні 1941 року. Уже в червні наступного, 1942 року, розстріляли групу євреїв у кількості 120 осіб. У деяких джерелах, зокрема, у звіті районних керівників 1945 року, зазначено, що розстріли євреїв у Ратному розпочалися 22 липня і тривали до жовтня того кривавого 1942 року, у звіті 1945 року названа цифра 1620 вбитих як біля цих ям, так і у Ратному. Розстріли євреїв нацистами були в селищі Заболоття, селах Тур, Щедрогір, Здомишель, Жиричі.

Відомо, що під час окупації приблизно двом відсоткам євреїв вдалося врятуватися на територіях Західної України. Таке явище було можливим завдяки підтримці місцевого не єврейського населення. Пам'ять про загиблу єврейську общину на Ратнівщині нині увічнена меморіальними плитами. Трагічна загибель українських євреїв у роки нацистської окупації нашої землі — це не лише сторінка історії єврейського народу, а й частина історії України ХХ ст.

До сьогодні людству важко усвідомити, як сталося так, що в середині ХХ ст. в розвиненій Європі люди вбивали людей за їхню національну приналежність. Хочеться вірити, що на землі не повторюватимуться такі

злочини проти людства як Голокост, Геноцид і Голодомор. Фізичне знищення індивідуумів, як носіїв певної культури, – це не тільки знищення пам'яті про них. Немає могил – немає імен, немає пам'яті. Зберегти пам'ять – це зберегти народ. Варто над цим не тільки замислитися, але і почати діяти. Ми свідомі великого мужнього подвигу як українського народу в роки Другої світової війни, так і єврейського народу. Память про ті незчисленні жертви і сьогодні болем відкликається у серцях жителів Ратнівщини.

Це вже буде другий меморіал на території району жертвам нацистських окупантів. Перший, який також нагадує про звірства нацизму, відкрили у 1980 році у селі Кортеліси. Було проведено нелюдські дії щодо винищення єврейського населення на Ратнівщині, які проживали мирно, дружно, працювали, господарювали на землі, виховували діток. І, на жаль, так склалося, що тільки із-за нелюдської нацистської ідеології не мали вони майбутнього. Відкриття меморіалу буде служити пересторогою для того, щоб ніколи не повторилися жахіття, які переживали люди як української, так і єврейської національності, буде для нас нагадуванням і місцем для відвідування, місцем вшанування пам'яті усіх жертв Другої світової війни.

За спогадами очевидців тут було розстріляно сотні єврейських родин, які без усякого спротиву йшли ось цією дорогою, якою довелося нам добиратися сюди, саме з Ратного, по теперішній дорозі Ковель-Брест. На жаль, за радянської влади про ці речі взагалі не говорилося. Бережімо пам'ять, адже народ, котрий не знає власної історії, приречений повторювати помилки минулого.

Перлина с. Гірники - о.Радожич

Наступним пунктом наших досліджень було озеро Радожич біля с.Гірники. (див. фото 4) . Діаметром озеро приблизно 1 км . Максимальна глибина 16,5 метрів, середня глибина 4 м. Походження озера - льодовикове. Гідрологічний заповідник «Озеро Радожич» займає площу 109,7 гектара. Цінний природний комплекс складається з озера Радожич площею 89 гектара з прибережною смугою шириною 100 метрів, яка оточена загалом сосновим

лісом. Територія є місцем розмноження водоплавних (лебеді, качки, лиски) та навколоводних птахів (кулики) та різних цінних видів риб. (див.фот 6)

Влітку на піщаному пляжі у вихідні та святкові дні завжди людно. Як правило, відпочивають на Радожичі мешканці та гості райцентру. Озеро частково оточене сосновим лісом. Рекреаційна цінність озера - воно придатне для відпочинку, спортивного і промислового вилову риби. Багато соснового лісу на узбережжі, приємні пляжі, лагідна чиста вода .

Спілкуючись з місцевими дослідниками, дізнались, що, ймовірно, 28 червня 1941 р. в районі мосту через Турський канал відбувся бій місцевого значення між загоном червоноармійців, які відступали з м. Брест та німецьким підрозділом. Надвечір цього ж самого дня село було окуповане. Радянські солдати відступили в напрямку лісу с. Конище. Під час окупації в Гірниках розміщувався німецький військовий шпиталь, а також стояла зенітна артилерія. Скоріш за все її вогнем були збиті два радянські літаки, які впали неподалік с. Броди. Можливо, що одна з ліній німецької оборони простягалася в районі нинишньої вул. Вереснева (урочище Князєво), а інша розміщувалась поблизу оз. Радожич.

В період березня - липня 1944 р., коли село опинилося у прифронтовій смузі, місцевих жителів примусово виселяли з власних домівок. Частина біженців перейшла до урочища Вонєче, що знаходилось в лісі поблизу с. Сільця-Гірницькі. Сюди ж при можливості переводили худобу, нашвидкоруч будували примітивні землянки. Зрозуміло, що в таких умовах панувала антисанітарія, люди потерпали від хвороб та паразитів, невистачало продуктів харчування. Перший раз, ймовірно село було звільнене 20 березня 1944 р. в результаті Поліської наступальної операції. Однак, вже 28 березня один з батальйонів 56-го полку 5-ї єгерської дивізії наступаючи з Мокран захоплює міст поблизу Гірник (скоріш за все це міст через Турський канал), а з ним очевидно і саме село. Остаточно населений пункт був звільнений надвечір 19 липня 1944 р. силами 115-го полку 38-ї гвардійської стрілецької дивізії 70-ї армії в ході Люблінсько-Брестської наступальної операції.

Історичні дослідження с. Броди

Подальші наші дослідження стосувались с.Броди ті озеа Чистого. Спираючись на дослідження місцевого вчителя історії Катерини Лесіцької та розповіді місцевих жителів, зокрема Терещук Валентини Михайлівни дізнались дуже багато корисної, важливої та цікавої інформації.

До кінця XVIII ст. постійного населення на території села Броди не було. Люди жили в селі Гірники, сюди вони виганяли пасти худобу. Місцевість була болотиста і утворились стежки, залиті водою, які називали „бродами" – звідси і походить назва села – Броди.

Гірники походять від піщаного острівця „згірки". Сучасні дослідники Ратнівщини В.Т. Денисюк та І.О. Денисюк вважають, що Гірники виникли в кінці XVII ст. Але із зростанням населення в Гірниках та нестачею землі, люди переселяються на острівці посеред боліт і освоюють їх. Землю „дернували", робили грядки, копали розори, щоб вода стікала. Переселялись цілими сім'ями, родинами. Протягом XIX ст. ішов процес освоєння болотистої місцевості, будували невеликі дерев'яні хати. І так виникали хутірці – розкидані гніздові, родинні господарства. У першій половині XIX ст. село складалось з 8-10 дворищ. Дорослі діти жили разом з батьками. Усі разом ви конували основні роботи.

У Бродах виділяються слідуючі родинні дворища – господарства, „хутори": „Клини" – Панасюки, „Замоще" – Куші, „Пе ретичка" – Мерчуки, „Левони" – Ятчуки, „Ковалі" – Осіюки, „Заболіття" – Пожарі, „Циганки" – Те- рещук, „Лагожі" – Гурські. Слово „хутір" походить з німецької мови, що пов'язане з виселками, слободи (волі). Хутір „Заболіття" ще раз засвідчує, що колись тут було болото – „заболотом". Тільки із проведенням меліорації у 60-х роках минулого століття болота зникли, а назви залишились.

Із зростанням населення хутори зливаються в єдине село. Земля тут була неродючою, щоб забезпечити сім'ї харчуванням займались збиранням у лісах ягід, грибів, рибальством. Найбільш віддалені хутори „Циганки" та „Лагожи" ще існували понад 100 років. Через ряд об'єктивних і

суб'єктивних причин на початку XXI ст. вони зникли повністю. В статистичному збірнику Волинської губернії за 1906 рік є дані про Броди, яке мало статус хутора. Він налічував 23 двори і в них проживало 87 осіб [1, с. 244]. господарі займались рибальством, садівництвом.

В селах Броди і Гірники не було великих землевласників. Селяни користувались звичаєвим правим. Вільно користувались лісами, луками, озерами, сіножатями до польських часів 1921-1939 років. І надалі у боліт „відвойовували" землю, корчували хащі, користувалися примітивними знаряддями праці. Так перепис 1910 року свідчить, що на 10 селянських дворів припадав один плуг, а решта користувались дерев'яною сохою, ралом [1, с. 52]. В 1990 році такі знаряддя праці було знайдено на хуторі „Заболіття".

Низькою була врожайність на піщаних і перезволожених землях. Часто вимокали посіви до того ж населення сплачувало податки. Царський уряд відбирав у селян понад третину виробленої продукції. Запрягали волів або корів у ярмо, коней було дуже мало. Сіяли в основному жито, просо, гречку, льон, коноплі. Урожай збирали серпами, зерно молотили ціпами в клуні потім мололи в жорнах.

Хліб випікали в печах, одяг виготовляли собі самі. На зиму шили кожухи із овечої шкури або „пинджаки" із сукна. Влітку ходили босими, а взимку у постолах. Найпростішим і очевидно найдавнішим прийомом обробки дерева було видовбування. Так робили із суцільних кусків дерева, жлукта, ступи, ночви, ложки, човни. Потім навчились виготовляти із клепок дерев'яних, а саме: бочки, діжки, кваски, биянки, цебрики, дійниці та ін. Бондарський промисел передбачав наявність у столяра високої майстерності. Матеріалом для виготовлення посуду слугувала деревина дубу, осики, липи, берізки.

Тяжко було на болотах заготовляти сіно. Косарі накладали на ноги круги які прив'язували волоками, щоб не грузнути в болоті. Такі круги використовували військові під час операції „Багратіон", яка завершилась

успішно (1944р.). Прядіння і ткацтво - найдавніше заняття кожної селянської родини, з метою одержання тканини для виготовлення одягу. За традиційним розподілом робіт ним займалися жінки дівчата. Льон і коноплі основні рослини з яких виготовляли полотно. Коноплі виривали зв'язували в горстки, а потім замочували на два тижні в озері. Льон більшості стелили на траві так зване росяне замочування. Ретельно висушене на сонці або навіть і на печі коноплі і льон терли на терницях, щоб відділити коросту від волокна.

Вовну одержували від стрижки овець. При цьому тварин ретельно купали тобто мили в озері. Стригли найчастіше на весні після Миколи 22 травня. В селі існує і досі таке повір'я „До Миколи не сій гречки ніколи і не стрижи овечки" бо ще можуть змерзнути. Користувались великими залізними ножицями. Вовну мили також в озері. Після цього сушили, розчісували і скубли. Пряли вовну і льон користуючись давніми прялкою з веретеном. В селі була поширена лопатоподібна прялка яку пізніше витіснила самопрядка в рух яку приводила нога. Ці прядки зібрано в музеї села. Напрядені нитки змотували так звані митки або клубки а тоді ткали на горизонтальних ткацьких верстатах „кроснах". Ткання здійснювалось шляхом утворення за допомогою нитов і берд, через який пропускали човник з нитками – таким способом одержували тканину, з якої шили сорочки, ногавиці, рушники, скатерки.

За три кілометри від села Броди в лісі знаходився хутір „Циганки". Назву пов'язують з легендою. Розповідають, що колись тут кочували цигани в кибитках. Одна циганка заблукала в лісі і замерзла. ЇЇ там і поховали. Далі на схід від Циганок за два кілометри, а від Бродів за п'ять – існував хутір Лагожи. Назву пов'язують із гарною природою. Тут в ліску, на лузі, особливо навесні, коли буяла природа, кували зозулі, цвіло латаття, запах квітів наповнював груди, створював приємний настрій, почуття прекрасного. І тому казали „луг гожий, гарний" - звідси назва Лагожи. Хто хоч раз тут бував навесні, то переконався, що дійсно було так.

У 1940 році у Циганках було вісім господарств і проживало 40 жителів. У Лагожах п’ять госпо дарств і проживало 33 жителі. (За словами жителя Циганок Терещука Дмитра Вакуловича, 1924 року народження, який знав всіх поіменно) У другій половині XIX ст. тут було по два господарства і проживало до 15 осіб.

Першими поселенцями були жителі із Ратного. Очевидно польського роду. Маєвські – у Циганках поселились, а Гурські в Лагожах. Через те, що в Ратно зростало населення. У 1870 році тут було 458 домів 2099 мешканців, у тому числі 65% від загальної кількості становили євреї. Зазначено в „Словнику географічному Королівства польського й інших країн слов’янських”, виданого у Варшаві 1888р [1, с. 53]. А тому на вільні незаселені землі і спонукали міщан -поляків переселятись у наші ліси, болота.

Появу тут Терещуків пов’язуємо із Столипінською аграрною реформою. Два брати на ім’я Петро і Спиридон Терещуки переселились із Гірник – вийшли із селянської общини. Їм виділили по одинадцять гектарів землі разом з пасовищем і сіножатями. Петро мав семеро дітей.

У Циганках жили дуже мирно. Дверей не закривали на ключ, ніхто нічого не крав, і ніколи не сварились. А от у Лагожах між Гурськими і Терещуками постійно виникали суперечки: за сінокіс, за межу на полях, за кури і т.д. В Лагожах всі займались бджільництвом. Найліпше бджоли велися в Івана Терещука. Зате Гурські були заможнішими. Вони мали хліви з підвірком, стадо корів, табун овець.

На ринок в Ратно постачали: м’ясо, худобу, мед. Сьогодні на цих хуторах ніхто не живе. В Циганках залишилась одна хата Марка Петровича Терещука. Марко помер в 2005р, похований на кладовищі в селі Броди. Основними причинами зникнення хуторів Циганки і Лагожи є насильницька колективізація в 1948р. в селі.

Першим заяву в колгосп подав Терещук Константин Петрович. Так звана політика „неперспективних сіл” в 70-х роках минулого століття:

віддаленість хуторів від центру, відсутність магазину, школи, не було проведено електрифікації. На основі спогадів людей можна зробити висновок, що історія цього краю, пов'язана з історією всієї України.

На початку ХХ ст. у віддаленому поліському краю зберігалось натуральне господарство. Все необхідне для життя: одяг, посуд, знаряддя праці люди виготовляли самі. Основним заняттям населення було скотарство, землеробство і ремесло. Сім'ї були великими по 6-8 чоловік, не завжди було вдосталь хліба. Часто вимокали посіви, не вистачало землі. Дітей віддавали на службу в основному на Білорусію. Ніякої освіти діти не одержували, школи не було аж до 1930 року.

Через нестачу землі в Гірниках, люди освоювали болотисту місцевість за 6-10 км. від села. Першими поселенцями на території села була родина Мерчуків, яка побудувала хату на болотистій місцевості. В другій половині XIX ст. село складалось з 11 родинних дворищ, які утворили хутори. Поступово сюди переселяються із Гірник родина Ющука Аврама, Миронюка Степана, Дейнеки Артемона, Матвіюка Аріона, Назарука Аріона, Аврамука Антона та ін. Таким чином хутори Заболіття, Перетичка, Кошара, Левони, Замоще, Ковалі і Броди зливаються в одне село. Цими хуторами за царських часів управляли десятники. А ось віддалені хутори Циганки, Лагожи зникли повністю. Примусове переселення в село, бо хутори вона вважала неперспективними. Сюди не було проведено світла. Радянські чиновники в 1951 році насильно розкрили хату криту соломою в Терещука Констянтина Петровича (хутір Циганки), а хату Гурського Павла Пилиповича (хутір Лагожи) трактором пересунули в центр села. Господар не пішов туди жити, а збудував собі в Лагожах землянку. Там і доживав він до старості. Брати Дмитро, Олександр і Федось Терещуки вже самі собі будували хати в селі. Історія Волині, Ратнівщини – невід'ємна від історії всього українського народу.

Тихий подвиг вчинили в період гітлерівської окупації краю десятки бродівчан – простих поліщуків, які рятували від неминучої загибелі євреїв [2,

с. 1]. Гурська Уляна Павлівна . Указом Президента України Віктора Ющенка (№861 від 26 вересня 2008 року) була нагороджена орденом “За заслуги” ІІІ ступеня. Уляна Павлівна 1927 року народження. У 1942 році їй було п’ятнадцять. Переховував двох євреїв із Ратного на ім’я Ельо та Ецько її батько, Токарський Павло Гнатович, який посмертно отримав диплом Праведника України. Дейнека Мотруна Вакулівна 1922 року народження. В 2010 році одержала орден “За заслуги” ІІІ ступеня за переховування в роки війни єврейської сім’ї Герцеля Каменецького. За милосердний вчинок її батьки, Матвіюк Вакула Нестерович і Матвіюк Ганна Степанівна, та їхній син, Лаврентій, 7 жовтня 1996 року одержали диплом “праведник світу”. Їх подвиг не згасне у віках.

Подальші наші дослідження стосувались гідрологічного заказника «Чисте». На вказівнику поблизу Чистого зазначається площа заказника – 97 гектарів. У довідниках про озера Волині зазначається площа поверхні озера: 58 гектарів.

Для зручностей відпочивальників на Чистому розміщено два піщані пляжі. Хоча навіть у святковий та спекотний день тут ви зустрінете не надто багато людей, в основному сюди приходять місцеві мешканці. Оскільки ратнівчани та гості райцентру при нагоді вирушають засмагати до Гірник.

На берегах Чистого, окрім хвойних дерев, росте чимало беріз, чого не побачиш навколо сусідніх Радожичів. А у тутешніх лісах натрапите на багаті «плантації» чорниць, але і комарі тут просто-таки скажені, тому без відповідного екіпірування до лісу – зась.

ПІДСУМКИ. ВИСНОВКИ. РЕКОМЕНДАЦІЇ

По закінченню експедиційної роботи ми дійшли висновку, що маршрут експедиції насичений цікавими краєзнавчими об’єктами, відвідання яких має велике значення для поглиблення знань про історію, культуру рідного краю. Юні туристи зверталися до вивчення території району експедиції, спираючись на матеріали архівних документів, літописів, спогадів, листів, карт, пам’яток історії та культури.

Село Видраниця, звідки бере початок маршрут походу, знаходиться в північній частині Ратнівського району Волинської області. Через нього

проходить траса «Київ-Брест». Автобусне сполучення хороше. З м. Ковеля до с. Видраниця автобуси ходять з 6.00 до 21.00 через кожну годину.

В кожному селі, що знаходяться на маршруті, працюють магазини (продовольчі і товарів повсякденного попиту), у яких можна придбати все необхідне, від продуктів харчування до запасних деталей велосипеда, одягу чи взуття. Графік роботи по селах (Видраниця, Гірники, Броди) від 9.00 до 21.00. Практично у кожному селі є кафе або бар, де можна перекусити (праюють до 24.00 або до 01.00).

Отримати кваліфіковану медичну консультацію чи допомогу, придбати необхідні препарати можна у ФАПах, які працюють по всіх населених пунктах маршруту (з 9.00 до 16.00).

Місць для бівуаків та ночівлі достатньо: в рекреаційній зоні «Козацька гора» (сосновий ліс, Бейжине джерело), біля оз. Радожич та оз.Чисте.

В туристичному плані маршрут підходить для проведення походів І категорії складності. Спеціального спорядження не потребує. Місцевість освоєна, в разі потреби – можна швидко дістатися до лікувальних закладів. Для проведення дослідницької роботи на маршруті рекомендуємо проходити його з травня по жовтень (можна прослідкувати зміни природних комплексів, вивчити рослинний і тваринний світ, наслідки меліорації тощо).

Краєзнавчі матеріали, зібрані групою, можна використати і на уроках, і під час проведення позакласних заходів. Фотографії та описи поповнили навчальні кабінети нашої школи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Денисюк В.Т. Ратнівська земля / В.Т.Денисюк, І.О.Денисюк. – Луцьк: „Надстир'я", 2003. – 447 с.
2. Зек Б. М. Визволення Ратнівщини: радянсько-німецькі бої в березні – липні 1944 р. / Б. М. Зек. – Вид. 2-е, виправл. і допов. – Луцьк: Вид-во «Волинські старожитності», 2012. – 200 с
3. Історія міст і сіл Української УРСР Во- линська область: Енциклопедія. / Гол. Редакційна колегія: Бажан М.П., Білогуров М.К., Білодід І.К. та ін. / за ред. П.Т Тронько. – К., 1970. – 746 с
4. Лесіцька К. К. Історія села Броди. – Луцьк, 2009.

5. Мороз Д. Ордени – за врятування євреїв / Д.Мороз // Ратнівщина. – 2009. – № 4. – С. 1 – 2.
6. Мольчак Л. О., Мігас Р. В. Річки Волині – Луцьк: Надстир’я, 1999
7. Химин М. К. Природно-заповідний фонд Волинської області – Луцьк: Ініціал,1999
8. Матеріали сайту: uk.wikipedia.org